

Н.В. Клецова,
аспірант, Сумський національний аграрний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ, ЇХ ВИДИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено еволюцію поняття "інвестиції", викладено власне тлумачення інвестицій сільського господарства та іноземних інвестицій, доповнено класифікацію інвестицій за ступенем ризику, запропоновано новий термін "сільськогосподарське підприємства з іноземними інвестиціями", а також розглянуті передумови залучення іноземних інвестицій у сільськогосподарські підприємства.

The evolution of concept of the investment is investigated, own interpretation of agriculture's investments and foreign investments is laid out, added classification of investments on a risk level, the new term "the agricultural enterprise with foreign investments" is offered and, also preconditions of foreign investments' attraction into the agricultural enterprises are considered.

*Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, підприємства з іноземними інвестиціями.
Keywords: investments, foreign investments, the enterprises with foreign investments.*

ВСТУП

Зростання економіки України в умовах глобалізації не можливе без спільної роботи з іноземними суб'єктами господарювання, тому особливу увагу необхідно приділяти розвитку міжнародного бізнесу. Завдяки цьому неодмінно відбудеться якісне оздоровлення економіки нашої країни, інтегрування України у світовий простір, розвиток і практична реалізація зовнішньоекономічних зв'язків. А іноземне інвестування є невід'ємною частиною сучасного міжнародного співробітництва. Ось чому на сьогоднішній день іноземні інвестиції у більшості випадків виступають в якості незамінних важелів економічного зростання, що забезпечує розширене виробництво у державі, стабілізацію її економіки, збільшення певної частини щорічного ВВП країни.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На міжнародній арені питання інвестування набули поширення у роботах багатьох науковців, практиків, політиків, зокрема таких як Г. Бірман, І.О. Бланк, Л. Брагінський, А. Булатов, К.Г. Зуллас, Р. Кемпбелл, Дж.-М. Кейнс, М.І. Кісіль, В.М. Коссак, В.В. Коссов,

І.В. Ліпсіць, К.Р. Макконел, Т.В. Мацибора, А.В. Мертенс, А.А. Пересада, М. Пессель, Б.І. Пшик, П.С. Рогожин, П.Т. Саблук, Н.А. Хрущ, В.Я. Шевчук, С. Шмідт та ін.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Кожній формі господарювання у сільському господарстві притаманні специфічні особливості здійснення інвестиційної діяльності, що, безумовно стосується й сільськогосподарських підприємств з іноземними інвестиціями. Розкриття змісту поняття "підприємство з іноземними інвестиціями" вимагає тлумачення економічної категорії "інвестиції". Інвестиції як економічна категорія виступають первинною категорією, тому що вони є базою побудови ієрархії інших категорій та відображають відтворення суспільного капіталу.

Однак з'ясування сутності інвестицій потребує попереднього розгляду поняття капіталу, що у широкому значенні являє собою все здатне приносити дохід або ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг [1]. Капітал поряд із землею, працею та підприємницькими здібностями, за визначенням сучасної економічної теорії, є одним із найважливіших економічних

ресурсів, тобто капітал розглядається як "загальна економічна категорія всіх суспільно-економічних формаций" [2, с. 12]. Так, ми погоджуємось із твердженням А.В. Мертенса [3], що між капіталом та інвестиціями існує нерозривний взаємозв'язок, у якому інвестиції виступають змінною потоку, а капітал — змінною запасів. Нове виробництво неможливо розпочати без створення нового капіталу, так само як продовження виробничого процесу потребує витрат на відтворення і оновлення капіталу, пов'язаних з фізичним зносом чи моральним старінням засобів виробництва.

Зазначимо, що представники різних шкіл досліджували питання інвестицій та капіталу по-різному. Наприклад, неокласики та маржиналісти аналізували макрорівень виробничих процесів, у той час як кейнсіанська та інституціональна теорії ґрунтуються на аналізі макрорівня. Саме тому сучасна теорія інвестицій виникла як синтез вище перелічених підходів, а інвестиції підлягають аналізу у всіх сферах економіки — на макроекономічному та мікроекономічному рівнях.

Існує навіть дві версії походження поняття "інвестиції". Одні автори стверджують, що цей термін походить від латинського слова "investio", що у перекладі означає "одягати"; інші ж — від латинського "invest", тобто вкладати. Останні десять років більша кількість науковців спирається на першу точку зору, і ми, відповідно, теж.

У вітчизняній економічній літературі щодо розуміння сутності інвестицій досить чітко простежуються протиріччя у поглядах його тлумачення. У матеріалах Комітету ООН з промислового розвитку [4] та у Великій Радянській Енциклопедії [5] інвестиції розглядаються як довгострокове вкладення економічних ресурсів або капіталу у промисловість, сільське господарство, транспорт та інші галузі господарства як у країні, так і за її межами з метою одержання прибутку і створення чистих вигід у майбутньому. Дане визначення говорить про те, що під інвестиціями розуміють вкладення в основний капітал та приріст оборотного капіталу [6]. І саме завдяки ознаки довгостроковості інвестиції дуже часто розглядають як вкладення лише в основний капітал.

Між іншим, такі науковці як Р. Кемпбелл [8], А. Булатов [9], Л. Брагінський [10] вивчали інвестиції як вкладення в основний, так і в оборотний капітал. На наш погляд, дане тлумачення є оптимальним, тому ми підтримуємо доцільність розгляду інвестицій як в основний, так і в оборотний капітал.

Аналізуючи вищесказане, ми можемо зауважити, що більша кількість наведених визначень поняття "інвестиції" ототожнювалась з поняттям "капітальні вкладення", тому що ці два поняття були синонімами і розкривали однаковий зміст. Проте Б.І. Пшик [11] наголошує на деяких недоліках щодо трактування цих понять, серед яких виділяє: неврахування зв'язку вкладень коштів з їх віддачею (доходність чи досягнення відповідного ефекту); звуження сутності інвестицій до однієї з форм їх прояву — капітальних вкладень.

Заслугує на увагу точка зору провідного американського економіста К.-Р. Макконела, який говорить,

що до інвестицій належать витрати фірм, що включають три компоненти: усі кінцеві закупівлі машин, обладнання, верстатів; усе будівництво; зміну запасів [12]. Однак І.О. Бланк спростовує дане твердження, підкреслюючи: ".....в сучасній літературі цей термін трактується помилково або дуже вузько. Найтипівіша помилка полягає в тому, що під інвестиціями розуміють будь-які вкладення коштів, що не призводять ані до збільшення капіталу, ані до отримання прибутку..." [13, с. 12]. Трактуючи погляд вітчизняного вченого І.О. Бланка, ми приходимо до висновку, що головна мета інвестицій полягає у максимальному отриманні доходу або соціального ефекту. Якщо ж не має місця дохід, то й інвестиції відповідно не є дієвими. Його погляди наближені до поглядів закордонних вчених-економістів, що розглядають інвестиції в якості моделі "ресурси — вкладення ресурсів — доходи".

Отже, ми бачимо, що знайти всебічне трактування інвестицій у єдиному економічному понятті практично неможливо, навіть у законодавчій базі України. Так, відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" інвестиції визначаються як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [16]. На наш погляд, визначення інвестицій, що подане у даному законі є одним з найкращих, оскільки, перш за все, враховує характер інвестицій і визначає їх як послідовний процес вкладання цінностей та отримання прибутку (доходу) або соціального ефекту; а також містить певну класифікацію інвестицій. Проте навіть це трактування не позбавлене окремих істотних недоліків. Наприклад, Н.А. Хрущ [17], пропонує у визначенні інвестицій терміни "прибуток" та "соціальний ефект" замінити на більш узагальнений термін — "позитивні результати". Пояснити це можна тим, що у якості результату інвестицій розглядаються соціальний ефект та прибуток, а у разі неотримання підприємством прибутку чи соціального ефекту від інвестицій зникає і поняття "інвестиції". Але ж на практиці здійснення інвестицій, як правило, не програмує майбутній результат, а лише передбачає його.

Вивчаючи інвестиційні аспекти у сільському господарстві, необхідно враховувати, що у сучасній літературі існує тлумачення інвестицій з економічної та фінансової точки зору. Так, економічний аспект визначає інвестиції як видатки на створення, реконструкцію, розширення та технічне переозброєння основного капіталу, а також приріст оборотного капіталу. Фінансовий аспект трактує інвестиції як сукупність усіх видів активів, що вкладаються у господарську діяльність з метою отримання доходу. На нашу думку, у сільському господарстві переважна частина інвестицій вкладається у реальні об'єкти, тому у даній галузі застосування поняття інвестицій з фінансової точки зору є недоречним. І не зважаючи на те що останнім часом намітилась тенденція до скорочення реальних інвестицій у загальній структурі інвестування, саме реальні інвестиції становлять 95% у галузь сільського господарства України.

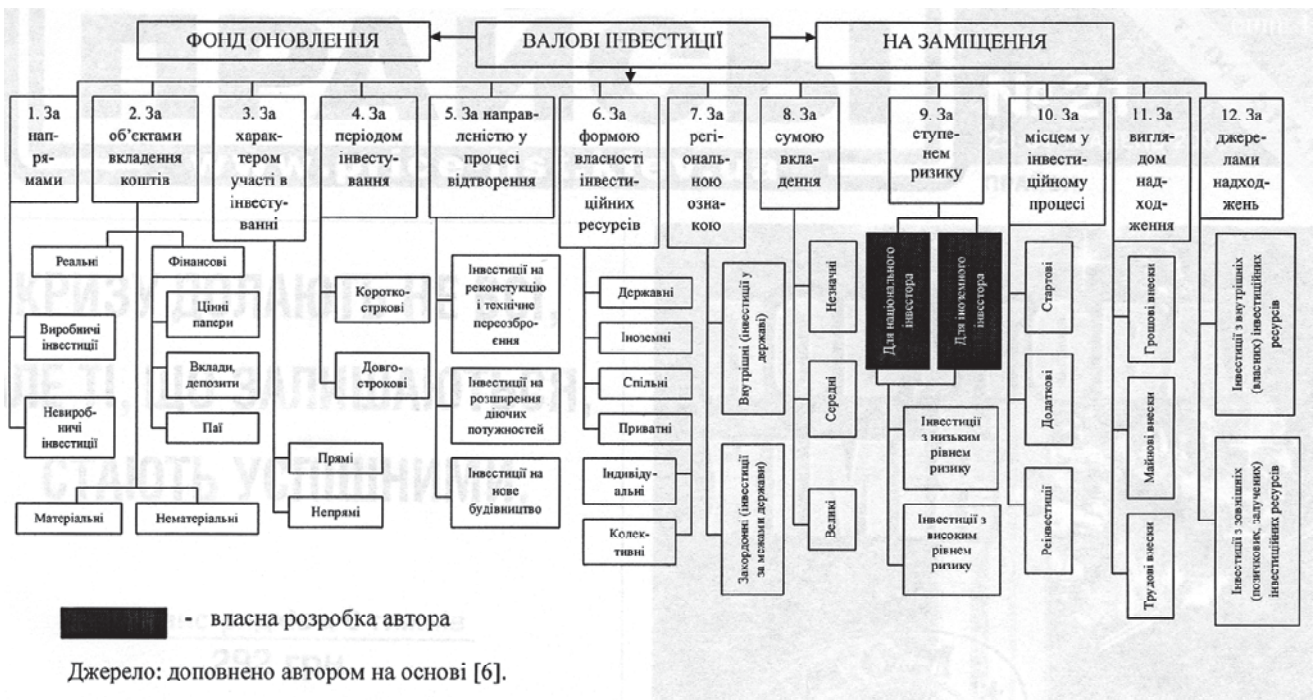

Рис. 1. Класифікація інвестицій підприємств

Отже, узагальнюючи існуючі положення щодо поняття "інвестиції" та враховуючи те, що з розвитком фондового ринку у агропромисловому комплексі країни частка реальних інвестицій у перспективі буде скорочуватись, а фінансових — збільшуватись, ми вважаємо за доцільне говорити, що інвестиції у сільському господарстві — це вкладення будь-якого виду капіталу як у об'єкти підприємницької, так і у інші види діяльності з метою досягнення намічених цілей інвестором.

Для забезпечення гідного обліку, аналізу і планування інвестиціями їх класифікують за різними ознаками, що формуються відповідно до поставленої мети підприємством. Підприємницькі цілі можуть мати різноманітний характер — від вибору найпривабливішої сфери інвестування до оцінки ефективного функціонування інвестованих ресурсів. За сучасних умов господарювання існує багато видів класифікацій. Враховуючи вектор власних досліджень, ми вважаємо, що для підприємств аграрної сфери найбільш вдалу класифікацію, адаптовану до сучасних умов господарювання, запропонував М.І. Кісіль [6]. Класифікація виходить з того, що всі інвестиції підприємства поділяються на валові та чисті (рис. 1). У свою чергу валові інвестиції характеризують загальний обсяг вкладень, що спрямовуються на відтворення: нове будівництво, реконструкція і розширення, технічне переозброєння та підтримка діючих потужностей.

Так, за формою власності інвестиції поділяють на державні, приватні, іноземні та спільні. Щодо спільних інвестицій, то мають на увазі двостороннє вкладення вітчизняних та іноземних юридичних чи фізичних осіб у спільні інвестиційні проекти. На території України більша кількість інвестиційних проектів розробляється вітчизняними суб'єктами господарювання, а закордон-

ний партнер виступає у якості "грошового придатку".

Відповідно до ст. 116 п.2 Господарського кодексу України [18] під іноземними інвестиціями розуміють цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту. Проте В.М. Коссак [19] зауважує, що категорія "цінності" не розкриває сутності іноземних інвестицій з правової точки зору, тому що цінність є значно ширшою і охоплює також об'єкти, що регулюються правом, однак взагалі не пов'язані з інвестуванням. На його думку, доречним буде вживання замість широкої категорії "цінності" більш конкретний перелік об'єктів, що можуть виступати у якості іноземних інвестицій, наприклад: речі, майнові права, грошові кошти, цінні папери, результати інтелектуальної діяльності. Ми поділяємо погляди професора В.М. Коссака і вважаємо за доцільне трактувати іноземні інвестиції як речі, грошові кошти, майнові права, цінні папери та результати інтелектуальної діяльності, що вкладаються іноземними інвесторами у об'єкти інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Іноземні інвестиції можна здійснювати у різних видах, таких як: іноземна валюта, що визнається конвертованою Національним Банком України; валюта України; будь-яке рухоме та нерухоме майно і пов'язані з ним майнові права; пайові внески до статутних фондів підприємств (корпоративні права), акції, облігації, інші цінні папери, що виражені у конвертованій валюті; грошові вимоги та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, гарантовані надійними банками та визначені у конвертованій валюті; об'єкти інтелектуальної власності (у конвертованій валюті), включаючи легалізовані на території України авторські права, права на

винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо; права на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування кадрами і використання природних ресурсів; інші цінності, що не суперечать законодавству України. Взагалі, іноземні інвестиції можуть здійснюватися у будь-які об'єкти інвестування, у які не заборонено законодавством України. При цьому інвестиції іноземних та вітчизняних партнерів, враховуючи внески у статутний фонд підприємства, оцінюються у іноземній конвертованій валюті та у валюті України за відповідною домовленістю сторін й з урахуванням цін на міжнародних ринках або ж ринку України.

Безумовно, іноземні інвестиції не існують самі по собі, а проявляються та функціонують у певних формах. Серед основних форм можна виділити наступні: 1) створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб, або ж придбання у власність діючих підприємств повністю; 2) часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств; 3) придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України; 4) придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів, або ж у вигляді акцій, облигацій та інших цінних паперів; 5) придбання інших майнових прав; 6) господарська (підприємницька) діяльність на основі угод про розподіл продукції; 7) у інших формах, що не заборонені законами України, у тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України. Однак найпоширенішою формою іноземних інвестицій в нашій країні виступають спільні підприємства або підприємства з іноземними інвестиціями.

Як ми зазначали раніше [20], на сьогоднішній день Державним класифікатором не передбачено реєстрацію спільних підприємств, проте успішно функціонують підприємства з іноземними інвестиціями. Тому, вважаємо за доцільне, розглядати підприємства з іноземними інвестиціями як різновид спільних підприємств та як такі, що засновані на спільному капіталі суб'єктів господарювання України й іноземних держав, на спільному їх управлінні, розподілі результатів і ризиків, що утворюється виключно у формі корпоративного підприємства за участю національного й іноземного учасників. Спільність управління, розподіл результатів та ризиків залежить від частки іноземного інвестора у статутному фонді підприємства. Відповідно більший відсоток власності посилює ризик та водночас прибутковість власника.

Цікавим є момент, що у Господарському кодексі України йдеться про частку інвестицій, що має складати не менше 10%. Проте не передбачено законодавством

умови функціонування підприємств, що містять частку, меншу за 10%. З одного боку, це питання можна вирішити, виключивши з Державного реєстру підприємств з іноземними інвестиціями підприємства, що мають частку іноземного капіталу меншу за 10%. З іншого боку, керуючись законодавством України, не існує обмежень щодо володіння акціями, наприклад у акціонерних товариствах, іноземними учасниками. Тобто представники інших держав мають право вкладати власні кошти у будь-яких розмірах та у будь-які організаційно-правові форми господарювання, набуваючи при цьому статус учасника тієї чи іншої господарської діяльності. З цього випливає висновок, що ліміт у 10% для підприємств з іноземними інвестиціями, встановлений законодавством України, є необґрунтованим. Проте обмеження для підприємств з іноземними інвестиціями саме у 10% капіталу, що належить іноземному інвестору, було встановлене ще міжнародними організаціями умовно з метою забезпечення порівнянності обліку руху прямих інвестицій. Зроблено це на основі численних досліджень, що показали — за сучасних умов 10% — це частина капіталу підприємства, контроль над яким необхідний і достатній, щоб здійснювати контроль над підприємством у цілому

На нашу думку, для підприємств з іноземними інвестиціями у сільському господарстві ця межа є недоречною. Пояснити це можна тим, що у Державному комітеті статистики України обліковується не така вже й значна кількість сільськогосподарських підприємств, що має на балансі частку іноземного капіталу, у порівнянні з іншими галузями господарювання. Більш того, переважна кількість даних підприємств взагалі не здійснює господарської діяльності, а лише обліковується. Тому, враховуючи вищенаведене обґрунтування, ми пропонуємо запровадити новий термін — "сільськогосподарське підприємство з іноземними інвестиціями". Під сільськогосподарським підприємством з іноземними інвестиціями необхідно розуміти таке підприємство, у статутному фонді якого іноземна інвестиція складає не більше 99,9%, що утворено виключно у формі корпоративного підприємства за участю національного й іноземного учасників, на спільному капіталі суб'єктів господарювання України й іноземних держав, на спільному їх управлінні, розподілі результатів і ризиків залежно від частки внесеного капіталу учасників.

За періодом інвестування існують короткострокові та довгострокові вкладення. На практиці у інвестиційній діяльності іноземні партнери віддають перевагу довгостроковим вкладенням — понад 70%. Третину довгострокових вкладень становлять внески у статутні фонди інших підприємств, 19% — у акції, а 12% — в інші фінансові вкладення. У структурі короткострокових фінансових вкладень переважають акції (40%) і депозити (8%) та інші вкладення (50%). Щодо сільського господарства, де обсяги фінансових інвестицій найменші, за останні три роки характерним є зростання короткострокових фінансових вкладень. Зазначимо, що короткостроковість інвестицій для сільськогосподарських підприємств не є сприятливою.

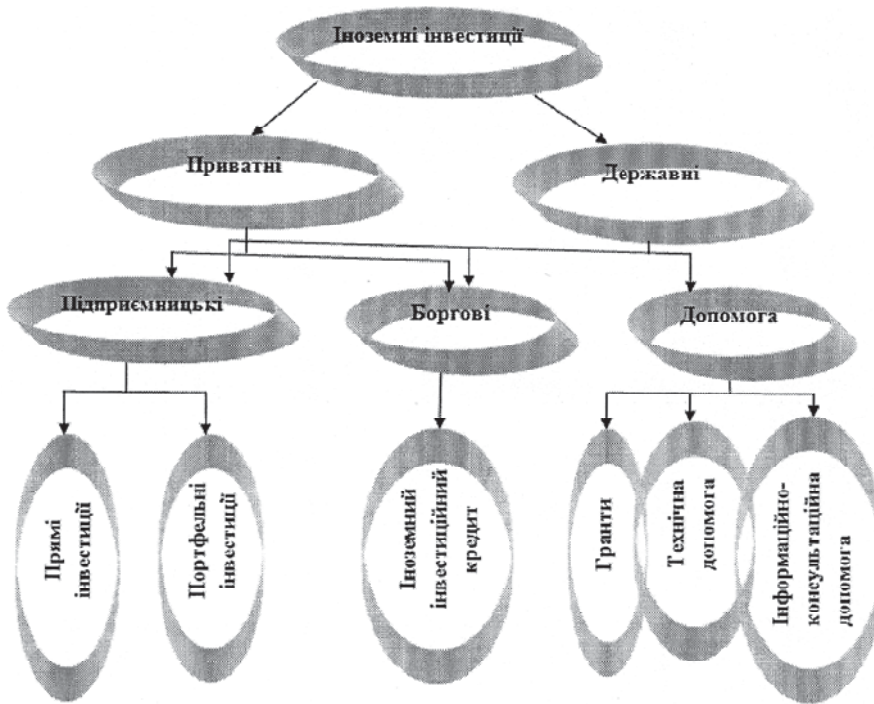

Рис. 2. Напрями залучення іноземних інвестицій

Заслугове на дискусію класифікація інвестицій за ступенем ризику. Класично інвестиції поділяють на: 1) інвестиції з низьким ступенем ризику — вкладення в об'єкти інвестування, що мають низький рівень ризику їх втрати і, як правило, забезпечують невисокий, але стабільний дохід; 2) інвестиції з високим рівнем ризику — в об'єкти інвестування, що мають високий рівень ризику втрати цих вкладень, наприклад, "на освоєння ринку" або ж створення нової продукції, але можуть забезпечити високий дохід [6]. На нашу думку, ризик для сільськогосподарських підприємств з іноземними інвестиціями може стосуватись як вітчизняного, так і закордонного інвестора, тому пропонуємо доповнити класифікацію за ступенем ризику, розмежовуючи ризику для національного та іноземного інвесторів. При цьому рівень ризику — низький та високий, його значимість залишити без змін. Обґрунтування власної пропозиція полягає у тому, що законодавство України висуває не завжди однакові умови господарювання для обох засновників підприємства. Хоча й для іноземних інвестицій на території України встановлено державні гарантії щодо примусових вилучень і незаконних дій державних органів (за винятком випадків здійснення рятівних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій); компенсації і відшкодування збитків іноземним інвесторам, завданим їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України обов'язків, передбачених законодавством; гарантії повернення інвестицій у разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу за кордон прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій. Однак міжнародними стандартами у сфері правового регулювання іноземних інвестицій у законодавствах країн-ре-

ципієнтів передбачається ще й наявність так званої стабілізаційної умови [19], яка гарантує збереження для іноземного інвестора на певний період (наприклад, на період окупності капіталовкладень у сільське господарство) тих умов господарської діяльності, які були б на момент початку інвестування. В Україні, на жаль, така умова стабілізації не виконується, а відповідно й ризик для інвесторів, зокрема іноземних, є підвищеним.

Серед економістів багатьох країн світу десятиліттями відбувається активна дискусія стосовно міжнародної інвестиційної діяльності, бо саме ця діяльність перерозподіляє ресурси між окремими суб'єктами та об'єктами господарювання різних континентів. Проте, безперечно, головним гравцем інвестиційної діяльності виступає інвестор, тому що приймає оста-

точне рішення щодо вкладання власних коштів. Так, інвестиційна діяльність у сільському господарстві на міжнародному рівні може здійснюватись за двома напрямками: вивезення капіталу з країни з метою залучення у сільське господарство партнерів інших держав або ж залучення іноземних інвестицій у галузь власної країни. Однак виникають певні передумови залучення іноземних інвестицій у сільське господарство країни, серед яких: недостатня інвестиційна активність власних інвесторів; обмеженість внутрішніх інвестиційних ресурсів; прагнення освоїти світові ринки, створивши при цьому конкурентоспроможну економіку; освоєння нової техніки та технологій у сільському господарстві одночасно з припливом інвестиційних надходжень та інші. Ось чому іноземні інвестиції залежно від форми та виду інвестування можна залучати у різних аспектах (рис. 2): у формі приватних інвестицій — прямих і портфельних, а також у формі кредитів та позик. Зазначимо, що пря-

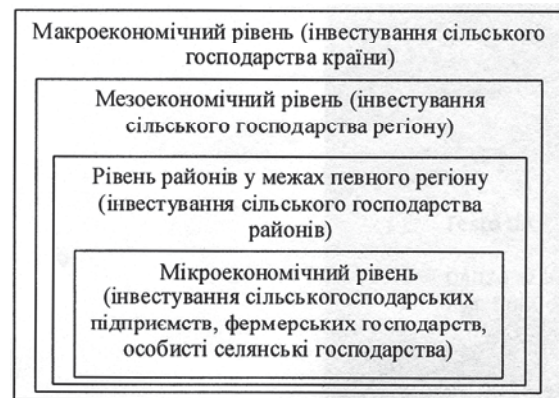

Рис. 3. Ієрархія інвестування сільського господарства країни

мими інвестиціями вважають капітальні вкладення у реальні активи (виробництво) інших країн, в управлінні якими бере участь інвестор. Портфельні інвестиції — це капітальні вкладення в акції зарубіжних підприємств, що не дають права контролю над ними, у облігації й інші цінні папери іноземної держави і міжнародних валютно-фінансових організацій. Під реальними інвестиціями розуміють капітальні вкладення у землю, нерухомість, машини й устаткування, запасні частини тощо. Україні необхідно докласти чимало зусиль для залучення обох видів інвестицій, оскільки будь-який з них сприятиме зміцненню її економіки у майбутньому.

Процес інвестування відбувається під впливом певних факторів, що є не завжди передбачуваними для існуючих суб'єктів господарювання. Встановити ці фактори є першочерговим питанням на підприємстві, що прагне залучити іноземний капітал у власне виробництво. Тож, доцільно розглядати природні та геополітичні, законодавчо-правові, демографічні, фінансово-економічні, технічні, технологічні, організаційні, соціально-економічні та інші аспекти, під впливом яких формується інвестиційне середовище у регіоні чи області. Інакше кажучи, необхідно аналізувати як зовнішні, так і внутрішні фактори впливу (рис. 3). А розрахунки вибору інвестиційного напрямку у той чи інший проект іноді взагалі призводять до парадоксальних висновків: один і той же проект може бути рентабельним для одного підприємства та взагалі нерентабельним для іншого. Це пояснюється не лише тим, що підприємства мають різні умови оподаткування, але й тим, що проект по-різному втілюється до їх стратегії. Тому, розглядаючи запропонований підхід, умови, що формують можливості інвестування підприємств у сільському господарстві, повинні неодмінно враховуватись на мікроекономічному рівні ієрархії інвестування сільського господарства країни. Тобто у процесі дослідження нам необхідно з'ясувати ті умови, що безпосередньо формують можливості інвестування окремих сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств або ж особистих селянських господарств.

ВИСНОВКИ

Таким чином, беручи до уваги вищевикладене, інвестиції можна розглядати як засіб забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень в економіці, підвищення якісних показників економічної діяльності на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях. При цьому, на нашу думку, ризик для сільськогосподарських підприємств з іноземними інвестиціями може стосуватись як вітчизняного, так і закордонного інвестора, тому пропонуємо доповнити класифікацію інвестицій за ступенем ризику, розмежовуючи ризики для національного та іноземного інвесторів. Більш того, вважаємо за доцільне трактувати іноземні інвестиції як речі, грошові кошти, майнові права, цінні папери та результати інтелектуальної діяльності, що вкладаються іноземними інвесторами у об'єкти інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Література:

1. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. — 2-е изд., испр. — М.: Инфра-М., 1999. — 479 с.
2. Підлісецький Г.М. Формування ринків матеріальних ресурсів / За ред. Г.М. Підлісецького. — К.: Інститут аграрної економіки, 2001. — 428 с.
3. Мертенс А.В. Инвестиции: Курс лекцій по современной финансовой теории. — К.: Киевское инвестиционное агентство. — 1997. — XVI 416.
4. Behrens W., Hawranek P.M. Manual of the Preparation of Industrial Feasibility Studies. — Vienna: UNIDO, 1991. — 415 p.
5. Большая Советская Энциклопедия: В 30 т / Гл. ред. А.М. Прохоров. — 3-е изд. — М.: Советская Энциклопедия, 1972. — Т. 10. — 592 с.
6. Кісіль М.І. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів: Монографія / М. І. Кісіль, О. В. Ролінський. — К.: ННЦ ІАЕ, 2006. — 227 с.
7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. — М.: Прогресс, 1978. — 128 с.
8. Долан Э. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. — Л., 1991. — 448 с.
9. Булатов А.С. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. — 2-е изд. — М.: Изд-во БЕК, 1997. — 377 с.
10. Брагинский Л. Хозяйственный механизм в системе оптимального функционирования социалистической экономики. — М.: Наука. 1985. — 326 с.
11. Пшик Б.І. Інвестування підприємницької діяльності. Регіональний аспект дослідження: монографія / Б. І. Пшик ; Нац. банк України, Львів. банк. од-т. — Л.: ЛБІ НБУ, 2005. — 276 с.
12. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика /Пер. с англ. 11-го изд. — К.: Хагар-Демос, 1993. — 785 с.
13. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП "ИТЕМ" ЛТД, "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. — 448 с.
14. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28.12.1994р., № 334/94-Вр URL: <http://www.liga.net>. (2009, 20 травн.).
15. Національні стандарти бухгалтерського обліку в Україні: Збірник нормативно-правових актів станом на 20 лютого 2000 р. — К.: Юрінком-Інтер, 2000. — 546 с.
16. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р., № 1561-12 URL: <http://www.liga.net>. (2009, 20 травн.).
17. Хрущ Н.А. Инвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології: монографія / Н. А. Хрущ. — Хмельницький: ХНУ, 2004. — 309 с.
18. Господарський Кодекс України, 16.01.2003 р. № 436-IV, зі змінами і доповненнями.
19. Коссак В.М. Правові засади іноземного інвестування в Україні. — Львів: Центр Європи, 1999. — С. 29.
20. Клецова Н.В. Сутність та еволюція поняття спільного підприємства // Вісник СНАУ, серія "Економіка та менеджмент". — 2008. — №7/1(29). — С. 26—29.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2009 р.